

Mishandling i nære relasjoner

- Avhør av voldsutsatte kvinner

En teoretisk oppgave

BACHELOROPPGAVE (BOPPG30)

Politihøgskolen

2020

Kand.nr: 962

Antall ord: 6132

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	3
1.2 Problemstilling	4
1.3 Avgrensing	4
1.4 Oppgavens oppbygning	4
2.0 Metode	5
2.1 Forforståelse	6
2.2 Litteratur.....	6
2.3 Kildekritikk	6
3.0 Hoveddel	7
3.1 Straffeloven	7
3.2 Politiavhør	8
3.4 Tidligere empiriske studier og artikler.....	9
3.4.1 En evaluering av mishandlingsbestemmelsen.....	9
3.4.2 Vold mot kvinner.....	9
3.5 Det juridiske perspektiv.....	10
3.6 Det økonomiske perspektiv	12
3.6 Det psykologiske perspektiv.....	12
3.7 Relasjonsperspektiv	15
3.8 Kompetanseperspektivet.....	16
4.0 Avslutning	17
5.0 Litteraturliste	17

Forord

I løpet av mitt praksisår var jeg en periode på etterforskningsavdelingen. Der fikk jeg jobbet med flere interessante problemstillinger, men det var spesielt et område som vekket ekstra interesse; politiavhør av kvinner utsatt for vold i nære relasjoner. Det var få saker som omhandlet kvinner utsatt for vold i nære relasjoner i løpet av min periode, men jeg fikk likevel et inntrykk av at det var utfordrende og komplekse saker å jobbe med spesielt med tanke på å gjennomføre et godt politiavhør. For det første ble avtalene om politiavhør sjeldent overholdt fra fornærmedes side enten fordi «det ikke passet likevel» eller at «de hadde glemt det». Dersom et politiavhør ble gjennomført var det vanskelig å komme i dialog med kvinnene og få dokumentert et helhetlig bilde av situasjonen. Det ble utfordrende å hjelpe de som tilsynelatende ikke ville ta imot hjelp. Disse inntrykkene gikk inn på meg, og ble dermed et naturlig valg av tema for oppgaven.

1. Innledning

Det var først på 1970-tallet vold mot kvinner i nære relasjoner fikk økt oppmerksomhet i Norge som følge av en voksende feministbevegelse (Hageman, 2015). I 1978 ble det første krisesenteret for mishandlede kvinner opprettet i Oslo og den politiske debatten rundt kjønnsrelasjoner kom for alvor på dagsordenen (Hageman, 2015). Til tross for dette ble det rettet stor kritikk mot politiet og deres håndtering av saker knyttet til kvinner utsatt for vold i nære relasjoner. Sakene ble ofte behandlet som «husbråk» og oppklart på stedet. På bakgrunn av kritikken ble det i 1988 innført ubetinget offentlig påtale i forhold som omhandlet mishandling i nære relasjoner, deriblant kvinner utsatt for vold (Aas, 2009, s. 59). Offentlig påtale betyr at politiet skal opprette anmeldelse ved mistanke om mishandling i nære relasjoner, selv om fornærmede ikke ønsker å anmelde forholdet selv (Elden, 2018).

Saker som omhandler vold i nære relasjoner kan karakteriseres som komplekse og utfordrende (Aas & Andersen, 2017). De er komplekse i den forstand at de omfatter svært mange typer atferd/handlinger som ikke entydig er like enkle å beskrive samt forstå. Etterforskningen av saker som omhandler vold i nære relasjoner må derfor sørge for å belyse i hvilken utstrekning det ikke bare foreligger fysisk vold, men også annen type atferd som psykisk vold (Aas & Andersen, 2017). Grundige avhør er nøkkelen til å fange opp kompleksiteten i slike saker, men da henleggelsesprosenten er på rundt 70 % (Aas & Andersen, 2017, s.135), stilles det spørsmål til i hvor stor grad politiarbeidet er resultatløst og mislykket.

1.2 Problemstilling

Problemstillingen i min oppgave er som følger:

«Hvilke utfordringer kan politiet møte i avhør av kvinner utsatt for vold i nære relasjoner?»

Merknad: I oppgaven min vil jeg referere til kvinner under betegnelsen «fornærmede» eller «voldsutsatte». Vold i nære relasjoner vil videre refereres til som «mishandlingsforhold» eller «mishandlingssaker».

1.3 Avgrensing

I denne oppgaven vil kvinner som utsettes for vold i nære relasjoner heretter betegnes som fornærmede eller voldsutsatte. Jeg avgrenser fornærmede til kvinner over 18 år, men utenom dette vil jeg ikke skille mellom alder, kulturer og etnisitet. Videre vil vold i nære relasjoner bli betegnet som mishandlingsforhold eller mishandlingssaker og avgrenset til vold i parforhold mellom en mann og en kvinne.

Jeg ønsker å se på de generelle utfordringer i et avhør, og er ikke opptatt av i hvilken kontekst de gjennomføres i. Det vil si at jeg ikke kommer til å skille mellom hvilket tidspunkt på dagen avhørene gjennomføres i, hvor lenge etter voldsepisoden(e) og om avhøret ble gjennomført på stedet eller på politikontoret. Videre vil jeg avgrense politiet til politiet i Norge. Jeg kommer til å se på politiet som en enhet, og ikke skille mellom de ulike organene og hvilke oppgaver de innehar. I tillegg vil jeg ikke skille mellom alder, stilling og erfaring.

Hovedfokuset vil først og fremst være utfordringer knyttet til avhør, og hvorfor det kan være vanskelig for politiet å innhente informasjon fra fornærmede. Jeg kommer ikke til å fokusere på hva som kan skjer i etterkant av avhøret og videre rettsarbeid, eller hva som kan være en løsning på de ulike utfordringene.

1.4 Oppgavens oppbygning

Etterfulgt av innledningen vil jeg under metodekapittelet vise hvordan jeg gått frem for frem å innhente litteraturen som kan bidra til å besvare problemstillingen min. Besvarelsen på oppgaven baserer seg på tidligere studier og derfor vil jeg gjennomgå hvorfor det er viktig å være kildekritisk og bevisst i sin egne forforståelse.

I hoveddelen vil jeg først starte med en teoridel om mishandlingsbestemmelsen, politiavhør og tidligere empiriske studier og artikler. Kunnskap herfra vil jeg ta med meg videre i drøftelsen av problemstillingen. Videre har jeg valgt å se problemstillingen min i lys av ulike perspektiver:

et juridisk perspektiv, et økonomisk perspektiv, et psykologisk perspektiv, et relasjonsperspektiv og et kompetanseperspektiv. Jeg har forsøkt å ta på meg ulike «hatter» for å fange opp ulike perspektiver på forskjellige områder, da disse perspektivene er egnet til å besvare problemstillingen min. Disse perspektivene vil danne grunnlaget for drøftingen i oppgaven, og på slutten av hvert perspektiv vil jeg oppsummere kort hva jeg anser som viktige momenter å trekke ut.

Avslutningsvis vil jeg kort se på noen sentrale momenter fra de ulike perspektivene.

2.0 Metode

«En metode er en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap» (Aubert, 1985, s. 196). Metoden er ett redskap man har i møte med noe man ønsker å undersøke, da den hjelper oss med å samle inn den informasjonen man trenger (Dalland, 2017, s.52).

Når man skal velge metode er det viktig at man velger den metoden som man mener er best egnet til å belyse problemstillingen. I en teoretisk oppgave presenterer og diskuterer man en problemstilling på bakgrunn av tidligere teoretiske og empiriske studier. Metoden i en slik oppgave vil derfor omhandle hvordan man innhenter, tolker, analyserer og drøfter informasjon man har anskaffet seg. Hvilken relevans har den og hvor pålitelig er måten dataen er samlet inn på. Jeg har valgt å skrive en teoretisk oppgave fordi jeg ønsker å benytte meg av tidligere studier og forskning.

For å best belyse problemstillingen min, har jeg valgt å benytte meg av kvalitative studier. Der en kvantitativ metode vil se på informasjon i form av måleenheter i tall og statistikk, vil en kvalitativ metode se på opplevelser og følelser hos en mindre gruppe (Dalland, 2017). Siden min problemstilling omhandler utfordringer knyttet til avhør vil det være naturlig å benytte seg av kvalitative studier som fanger opp meninger og opplevelser gjennom dybdeintervjuer.

De kvalitative studiene som jeg har benyttet som mine hovedkilder er Aas og Andersens studie fra 2017, hvor de evaluerer mishandlingsbestemmelsen ved å intervjuer politietterforskere og øvrige rettsaktører, samt tre utdrag fra boken til Narud «vold mot kvinner» fra 2014. Disse vil bli presentert i korte trekk i hoveddelen.

2.1 Forforståelse

«Med forforståelse menes at vi ikke oppfatter virkeligheten kun gjennom våre sanser. Det som fremstår som rene sanseintrykk, inneholder i virkeligheten en god porsjon tolkning» (Thurén, T. 2009, s.66). Det vil si at våre forventninger kan påvirke hva vi leter etter, hvordan vi leter etter, hva vi forventer å finne og hvordan vi tolker det materialet vi kommer over.

Da jeg startet på oppgaven min tenkte jeg at jeg ville finne gode studier og/eller forskning som tilsa at fornærmede synes det var vanskelig å forholde seg til politiet, og at politiet ikke klarer å sette seg inn i deres livssituasjon. Som et resultat av dette var politiavhør noe de ikke ønsket å gjennomføre. Dette er basert på mine erfaringer fra praksisåret, og kan derfor anses som min forforståelse. For utvalget av kilder vil forforståelsen være viktig, jeg har derfor bevisst forsøkt å finne studier som omfavner avhørsproblematikken både fra politiets og fornærmedes side.

2.2 Litteratur

For å innhente litteratur relevant for min problemstilling har benyttet jeg meg av søkemotoren Google scholar. Dette er en funksjon i søkemotoren Google som bidrar til å avgrense søket ned til vitenskapelige artikler og forskning. Jeg startet med å søke bredt, med nøkkelord som «vold mot kvinner» og «vold i nære relasjoner», slik at jeg fikk en oversikt over hvor mye forskningsmateriale det fantes på mishandlingsfenomenet, før jeg etter hvert spisses jeg søke mer ned mot problemstillingen min.

I tillegg har jeg benyttet meg av pensumtekster tilhørende politihøgskolen, særlig under undervisningseminene «etterforskning» og «kriminologi». Dessuten har jeg benyttet med notater fra undervisningstimene som omhandlet mishandling i nære relasjoner.

Jeg har også benyttet meg av global forskning på fenomenet knyttet vold i nære relasjoner, men kilder knyttet til avhør er hentet fra norsk forskning og litteratur.

2.3 Kildekritikk

Å være kildekritisk handler om å forholde seg kritisk til det kildemateriale man velger å bruke i oppgaven, både ved utvelgelsen og hva man velger å bruke av innholdet (Dalland, 2012). Man søker ofte mot kilder som bekrefter egne tanker og følelser om et tema, såkalte bekreftelsesfeller, som kan medføre at man får tunnelsyn. Derfor er det viktig med informasjon som både bekrefter og avkrefter egne tanker, og man må være klar over egne forutinntatte holdninger når man analyserer kilden (Dalland, 2012). Et verktøy som vil kunne hjelpe å

avgjøre kvaliteten på kilden, er å se på hvilken type tekst det er, hvem som er forfatter, formålet teksten har og på hvilket tidspunkt den er skrevet.

Jeg har tilstrebet å være bevisst på mine egne følelser og tanker under utvelgelsen av aktuell litteratur. Jeg ønsket ikke at oppgaven skulle preges for mye av hva jeg selv oppfattet som utfordringer i avhør av fornærmede, og for min egen del var det å bruke forskjellige perspektiv et godt hjelpemiddel for å søke etter utfordringer jeg tidligere ikke hadde tenkt over.

3.0 Hoveddel

3.1 Straffeloven

Fysiske krenkelser i familieforhold har lenge vært strafferegulert, allerede fra kriminalloven i 1842. I straffeloven 1902, har mishandling i nære relasjoner hatt sin egen bestemmelse i §219. Høsten 2001 oppnevnte regjeringen det såkalte «Kvinnevoldsutvalget», som fikk i mandat å utrede stillingen for kvinner som utsettes for fysisk og psykisk vold, trusler og overgrep av nåværende eller tidligere samlivspartner. Utvalget leverte sin rapport «*Retten til et liv uten vold*», hvor det blant annet ble foreslått en ny straffebestemmelse som skulle rette seg spesielt mot vold mot kvinner i nære relasjoner (NOU 2003; 31). Forslaget til en ny straffebestemmelse ble utarbeidet på bakgrunn av manglende lovbestemmelser i norsk rett som blant annet ikke fanget opp den psykiske volden som mange kvinner ble utsatt for. En vid definisjon av psykisk vold er: «*alle måter å skade, skremme eller krenke noe på, men som ikke er direkte fysiske i sin natur*» (Overgrep.no, 2017). Utvalget fikk gjennomslag for revidering av straffebestemmelsen som ble vedtatt i straffeloven 2005, og er i dag det vi kjenner som «mishandlingsbestemmelsen» jf. Strl. § 282-283 (straffeloven, 2005, §282).

Mishandlingsforhold karakteriseres ofte som komplekse, gjerne som: «*av en lengre varighet, og består av volds- og trusselhandlinger som har en sammenhengende og vedvarende karakter, og at de begås i hjemmet mot nærstående personer – familie eller andre man bor sammen med. Et særtrekk er dermed den psykologiske bindingen mellom gjerningspersonen og offeret, for eksempel mellom barn og far.*» (Ot.prp.nr.22, 2008-2009, s.198). Mishandlingsbestemmelsen forsøker derfor å fange opp kompleksiteten i slike forhold ved å legge opp til at helheten må vurderes fremfor enkeltstående hendelser, noe de generelle straffebestemmelsene ikke dekker (Fredriksen, 2017, s.232).

Mishandlingsbestemmelsen jf. Strl.§282-283 er delt inn i to deler. I første del stilles det krav til hvordan mishandlingen skal foregå og andre del hvilken persongruppe mishandlingen er rettet

mot. Mishandlingsbestemmelsen lister opp fem ulike kategorier av handlingsalternativ som kan kvalifisere til mishandling i nære relasjoner. De fire første handlingsalternativene henviser til andre straffebestemmelser i straffeloven som beskriver den straffbare handlingen; trusler, tvang, frihetsberøvelse og vold. Det femte handlingsalternativet omfatter andre krenkelser som blant annet dekker psykiske krenkelser. Uavhengig av hvordan mishandlingen har foregått, stilles det krav om at mishandlingen er alvorlig eller gjentatt (Fredriksen, 2017).

For å anvende mishandlingsbestemmelsen, har høyesterett slått fast at det må foreligge et kontroll- og voldsregime i nære relasjoner. (Rt-2010-129) I følge Rt. 2010 defineres kontroll- og voldsregime som: *«krenkelser som danner et mønster som resulterer i at den som rammes må leve under et regime preget av kontinuerlig utrygghet og frykt for vold»* (Rt. 2010 s. 129). Et eksempel på et kontroll- og voldsregime kan være der fornærmede mottar gjentatte trusler om vold, tvang til å gjennomføre husarbeid midt på natten, samt nedverdiggende uttalelser som «hore». Slike handlinger utgjør til sammen et handlingsmønster som medfører at fornærmede lever i frykt for at noe skal skje. Helheten og kompleksiteten i et mishandlingsforhold og psykisk vold står derfor sentralt i vurderingen om det foreligger et kontroll- og voldsregime (Aas og Andersen, 2017). I senere tid er også kontroll- og voldsregime brukt som en presisering av handlingsalternativet «gjentatt mishandler» jf. §282 1.ledd, (Aas & Andersen).

3.2 Politiavhør

Politiavhør har en sentral betydning ved all etterforskning. Måten de gjennomføres på har stor betydning for borgerens og samfunnets tillit til politiet, og er en forutsetning for at straffesakene kan behandles både med effektivitet og kvalitet. Med gode avhør kan politiet bidra til oppklaring av saken og hindre unødvendige henleggelse. Avhøret kan også bidra til å kunne gi etterforskningsledelsen informasjon som kan belyse nye etterforskningsskritt og hvor man burde styre etterforskningen (Riksadvokatens rundskriv nr.2/2016).

Når det kommer til politiavhør av fornærmede utsatt for mishandling i nære relasjoner, poengterer riksadvokaten i sitt rundskriv om familievold at politiavhør i slike saker må gjennomføres grundig og i henhold til instruks. Riksadvokaten påpeker også at det er sentralt å få gjennomført politiavhøret av fornærmede så tidlig som mulig da det ikke er uvanlig at fornærmede trekker sin forklaring (RA nr.2/2016). I tilfeller hvor politiet rykker ut til meldinger om familievold bør det derfor tilstrebedes å ta avhør på stedet da det kan fremkomme informasjon som ved en senere anledning kan gå tapt.

3.4 Tidligere empiriske studier og artikler

3.4.1 En evaluering av mishandlingsbestemmelsen

I studien «*Mishandlingsbestemmelsen – en evaluering av loven mot mishandling i nære relasjoner jf. Strl. § 219 (§ 282/283)*» av Geir Aas og Tore Andersen fra 2017, evaluerer de politiets bruk av mishandlingsbestemmelsen (jf. §219 etter straffeloven av 1902, og §282 og 283 iht. straffeloven av 2005). Studien baser seg på et omfattende intervjumateriale med politietterforskere og øvrige rettsaktører, som statsadvokater og dommere. Hovedfunnet er at mishandlingsbestemmelsen oppfattes som utfordrende å håndheve for politiet og rettsapparatet. Dette kan skyldes at lovteksten inneholder uskarpe straffbarhetsvilkår, det vil si at loven legger opp til en rekke handlinger som er relevante for bestemmelsen uten å spesifisere disse (Aas & Andersen, 2017).

I studien rettes det også fokus på at grundige og langvarige politiavhør er den sentrale metoden for å avdekke helheten og kompleksiteten i et mishandlingsforhold. I den forbindelse beskrives ulike utfordringer informantene har erfart i avhør av voldsutsatte. Det er tross alt et «helt liv» som skal fange opp i disse avhørene. Utfordringene som nevnes er blant annet: mishandlingen har foregått over lang tid noe som preger fornærmedes hukommelse, forstå den psykologiske bindingen mellom fornærmede og voldsutøver samt skape en atmosfære preget av tillit og trygghet som oppmuntrer til dialog.

3.4.2 Vold mot kvinner

I 2014 utga Kjersti Narud boken «*Vold mot kvinner*» som samler ulike artikler skrevet av flere forfattere om temaet vold mot kvinner i Norge. Tre av artiklene er: «*Politiets arbeid med familievoldssaker*» av Geir Aas, «*Fysisk vold*» av Anne-Mette Finsrud og Lone Hansen, og «*Psykisk vold – den usynlige volden*» av Cecilie Lynum.

Artikkelen «*Politiets arbeid med familievoldssaker*» av Geir Aas baserer seg på to av hans større studier: «*Politiinngrep i familiekonflikter - en studie av ordenspolitiet arbeid med familiekonflikter /familievoldssaker i Oslo*» fra 2009 og «*Politiets arbeid med vold i nære og familiære relasjoner – fra utrykning til tiltale*» fra 2013. Begge studiene baserer seg på observasjoner og intervjuer, både av politi og voldsutsatte kvinner. Et av funnene som trekkes frem i artikkelen er at politiet opplever det som utfordrende når fornærmede ikke opptrer i samsvar med politiets forventninger av hvordan et offer skal oppføre seg. Blant annet pekes det

på motstand fra fornærmedes side mot politiarbeidet. Et annet funn er at voldsutsatte kvinner opplever at politiet er mest opptatt av tidsbestemte og konkrete fysiske handlinger fremfor helheten i fornærmedes historie.

«*Fysisk vold*» er en artikkel skrevet av sykepleierne Hansen og Finsrud som begge har erfaringer fra overgrepsmottak. Artikkelen belyser problemstillingen knyttet til den psykiske bindingen mellom den voldsutsatte og voldsutøver, og hvorfor den voldsutsatte forblir i relasjonen til voldsutøver. Temaer som blir tatt opp i artikkelen er: skam, kjærlighet, håp, økonomi, sosiale og familiære hensyn, skyld, isolasjon, manglende nettverk og språkutfordringer, barn og sikkerhet.

Psykolog Cecilie Lynum har skrevet artikkelen «*Psykisk vold – den usynlige volden*», og beskriver hva som kjennetegner psykisk vold, hvorfor volden er skadelig og vanskelig å anmelde. Lynum påpeker at kvinner som lever med psykisk vold binder seg fastere til voldsutøveren, noe som gjør det vanskelig for henne å forlate relasjonen.

3.5 Det juridiske perspektiv

Mishandlingsbestemmelsen jf. Strl. § 282-283 ble utarbeidet som en konsekvens av et manglende norsk lovverk som ikke klarte å fange opp alle aspektene i et mishandlingsforhold, spesielt med tanke på de psykiske forholdene. I senere tid er det derimot mye som tyder på at lovens intensjon om å favne alle aspekter ikke har gjort det noe enklere å anvende loven i praksis. Det at bestemmelsen skal omfatte et så stort spekter av mulige straffbare handlinger som faller inn under betegnelsen «mishandlingsforhold», resulterer i at mange, inkludert politiet, opplever bestemmelsen som utfordrende (Aas & Andersen, 2017, s.). Utfordrende i den forstand at lovteksten som et resultat av dette, inneholder uskarpe straffbarhetsvilkår, som vil si at noen handlinger ikke konkret beskrives i lovteksten, som for eksempel i handlingsalternativet «andre krenkelser».

I en avhørssituasjon kan uskarpe straffbarhetsvilkår by på utfordringer. Selv om bestemmelsen inneholder tre villkårsgrupper (ref. handlingsalternativ i avsnitt 3) som skal klargjøre hvilke handlinger som skal belyses i etterforskningen og straffeforfølges, må mye skjønn legges til grunn for å kunne vurdere hvilke handlinger som er relevant for bestemmelsen. Det er liv preget av langvarig trakassering, fysisk og psykisk vold som fornærmede skal forklare seg om i

avhøret, noe som gjør det utfordrende å belyse spesielt den usynlige volden som også rammes av bestemmelsen.

Et annet moment med uskarpe straffbarhetsvilkår er at politiet selv må legge føringer for hvordan de avgrensar relevans i fornærmedes forklaring. Det at politiet må anvende mye skjønn for å trekke ut relevant informasjon, resulterer i en ulik praksis i hvordan avhørets innhold blir begrenset. En begrensning av innholdet kan på den ene siden resultere i at enkelthendelser ikke vurderes samlet, men isolert, noe som kan medføre at hendelser ikke oppfattes som relevante fordi de tas ut av en større kontekst. På en annen side kan en vid begrensning av innholdet føre til unødvendig mye informasjon som kan overskygge det relevante i saken. I studien til Aas og Andersen påpekes det at avhør av fornærmede i mishandlingsforhold ofte blir for lange og omfattende, noe som gjør det vanskelig for påtalemyndighetene og øvrige rettsaktører å finne kjernen i hva mishandlingen består av (Aas & Andersen, 2017). Videre visere det til eksempler hvor alvorlige og tydelige straffbare hendelser forsvinner ved at man i avhøret forsøker å belyse alt fornærmede forklarer. Fra en statsadvokat: «...vi har jo også opplevd noen avhør der til og med en voldtekt nærmest har blitt en sånn parentes i et avsnitt ... i en sånn taleflom som beskriver et langt traurig forhold ...» (Aas & Andersen, 2017, s.28).

Et annet viktig moment som må nevnes i forbindelse med mishandlingsbestemmelsen, og som kan by på utfordringer i et avhør, er å dokumenter den psykiske volden fornærmede utsettes for. Psykisk vold er ikke direkte angitt som ett av handlingsalternativene etter strl. §282, men omfattes av lovteksten og kan anvendes under handlingsalternativet «andre krenkelser» (Aas & Andersen, 2017, s.57). Til tross for at mishandlingsbestemmelsen favner psykisk vold, kan det imidlertid svært vanskelig i et avhør å avgrense hva som naturlig faller inn under begrepet psykisk vold, som videre kan gjøre det vanskelig å dokumentere volden i en politirapport. Det at mange voldssaker blir henlagt, er på grunn av mangelen på fellende bevis (Finsrud & Hansen, 2014, s.87).

Sett ut ifra et juridisk perspektiv kan anvendelsen av mishandlingsbestemmelsen by på utfordringer i et politiavhør. Det som kan oppleves som et dilemma, er at bestemmelsen legger føringer for at politiet skal fokusere på helheten samtidig som de skal fokusere på det konkrete. Dette kan fremkomme gjennom følgende: der handlingsalternativer i bestemmelsen legger opp til konkrete hendelser, er antall voldshandlinger og avstand i tid mellom hendelsene sentralt for å kartlegge om det foreligger et kontroll- og voldsregime. Dilemmaet vil også utfolde seg i avhørsproblematikken rundt identifisering av psykisk vold, og videre de juridiske grensene for

hva som er å anse som straffbart. For eksempel er undertrykkende ord i seg selv ikke å anse som straffbare handlinger med mindre de er en del av et undertrykkende regime.

3.6 Det økonomiske perspektiv

Grundige avhør kan være nøkkelen til å fange inn helheten og kompleksiteten i et mishandlingsforhold (Aas & Andersen, 2017, s.23). Flere og lengre avhør vil derfor være nødvendig for å kunne gjennomgå hele fornærmedes historie, spesielt når det er vanskelig å avgrense hva anses som relevant i fornærmedes forklaring. Som et resultat av dette vil avhørene kreve mye tid og ressurser, noe som byr på utfordringer. I studien til Aas og Andersen fremheves det at ressursmangel kan være et hinder for at mishandlingsbestemmelsen benyttes i sin helhet, i den grad den skal fange opp et vidt spekter av straffbare handlinger (Aas & Andersen, 2017, s.). For eksempel vil identifikasjon av et kontroll- og voldsregime i et avhør ofte falle på tilgjengelige ressurser, da sakene krever mye «gravejobb». Dette kan også føre til at mishandlingssaker prioriteres ulikt i politidistriktene, noe som igjen kan få betydning for kvaliteten på avhøret og videre oppfølging. Sett ut ifra et økonomisk perspektiv, vil det ikke bare være mishandlingsbestemmelsens lovtekst som byr på utfordringer, men snarer om politiet har ressurser og kapasitet til å gjennomføre det som kreves av bestemmelsen.

«Jeg sitter jo med en følelse av at en dem som sitter og styrer og bestemmer – deler ut pengesekken – ikke forstår den helheten og kompleksiteten i disse sakene – og hva som faktisk kreves i hver enkelt sak. Hadde de skjønt det, så tror jeg vi hadde hatt faste jurister og større fagmiljøer, og flere som jobbet med disse sakene» (Aas & Andersen, 2017, s.41).

3.6 Det psykologiske perspektiv

Hvordan fornærmede reagerer på mishandlingen fra voldsutøveren er svært variert og sammensatt (Lynum, 2014, s.105). Faktorer som hyppighet, varighet, alvorlighetsgrad og individuelle forskjeller, påvirker hvilket skadeomfang mishandlingen gir fornærmede. Med skadeomfang menes ikke bare de fysiske virkningene, men også de psykiske. Et eksempel på psykiske virkinger som kan oppstå på grunn av et mishandlingsforhold er utviklingen av traumer (Lynum, 2014). I følge store norske leksikon defineres traume som: en fellesbetegnelse på alle slags kroppslige og mentale skader (psykisk traume) og belastninger som skyldes

påvirkning utenfra» (Malt, 2019). Hendelser som utløser traumer betegnes videre som traumatiske hendelser.

Traumatiske hendelser kan føre til traumatisk stress som kan videreutvikle seg til posttraumatisk stresslidelse (PTSD). Tilstanden kjennetegnes blant annet ved gjenopplevelser av traumatiske hendelser, mareritt, anspenhet og negative følelser som skyld og skam (Risan, 2017, s.12). Dersom fornærmede som skal avhøres lider av traumatisk stress eller PTSD kan det være utfordrende for politiet å innhente omfattende og sammenhengende informasjon (Aas & Andersen, 2017, s.25). For fornærmede kan det å snakke om et overgrep som hun selv har vært utsatt for, trigge følelser som vil bringe henne tilbake til de traumatiske hendelsene (Finsrud & Hansen, 2014, s.86). Det kan rett og slett være sårt å snakke om, og kanskje enda vanskeligere å dele dette med det «autoritære» politiet. Traumatisk stress eller PTSD kan også medføre at fornærmede er mer sårbar for å avgi opplysninger som er unøyaktige, upålitelige eller villedende (Gudjonsson, 2006).

Fornærmede som har vært utsatt for langvarig mishandling og er plaget av traumatisk stress eller PTSD vil også kunne være preget av nedsatt oppmerksomhets- og konsentrasjonsevne (Aas & Andersen, 2017, s.128). Konsekvensen av dette, kan være at avhører ikke klarer å fange opp helheten i fornærmedes forklaring. Dersom fornærmede stadig mister tråden i forklaringen sin, kan det være utfordrende for politiet å se sammenhengen av hendelser i et mishandlingsforhold. Dette kan også føre til at avhørene blir tidskrevende, som igjen kan påvirker politiets konsentrasjonsevne.

Hukommelsen til den fornærmede kan også påvirkes av traumatisk stress eller PTSD (kilde). Dette kan skyldes at oppmerksomheten i skremmende eller truende situasjoner kun rettes mot det som oppleves som mest faretruende (Magnussen, 2017). I avhør kan dette få betydning ved at fornærmede ikke huker visse aspekter ved den traumatiske hendelsen (kilde). Fragmentert hukommelse kan derfor by på utfordringer ved at fornærmede kun husker enkelte hendelser, og at andre momenter som kunne ha bidratt til å belyse eller dokumentere et kontroll- og voldsregime uteblir.

For utenom virkinger av traumatiske hendelser, kan også den psykologiske bindingen mellom fornærmede og voldsutøver by på utfordringer (Finsrud & Hansen, 2014). Den psykologiske bindingen kan ses på som en relasjon, styrt av psykologiske, sosiale og økonomiske forhold, mellom fornærmede og voldsutøver som gjør det vanskelig for fornærmede å forlate relasjonen. Eksempler på slike forhold kan være skam, kjærlighet, håp, skyld, sosiale hensyn, barn,

økonomi og sikkerhet (Finsrud & Hansen, 2014). For å forstå dette bedre og ut ifra fornærmedes perspektiv, kan en tenkte seg en vektskål der summen av forholdene som utgjør den psykologiske bindingen (grunnen til å forbli i relasjonen) blir veid opp imot konsekvensene av å forlate relasjonen.

I avhøret kan den psykologiske bindingen medføre at politiet opplever motstand ved at fornærmede opptrer som lite samarbeidsvillig. Dette kan skyldes motstridende interesser mellom fornærmede og politiet, illustrert gjennom følgende: under et avhør i en mishandlingssak kan politiets interesse være å få en «god» forklaring fra fornærmede som kan bidra til at voldsutøver straffeforfølgelse. Fornærmedes interesser kan derimot være å beskytte familien (barn) fra mulige konsekvenser straffeforfølgelse av voldsutøveren vil få. Som et resultat kan fornærmede da være «nølende» med å avgi en forklaring til politiet som ikke favner hennes interesser.

Det psykologiske aspektet i en avhørssituasjon favner ikke bare de psykologiske faktorene som traume og den psykologiske bindingen, men også ubevisste handlinger som videre fører til det man betegner som «selvoppfyllende profetier». Selvoppfyllende profetier handler om hvordan våre forventninger, antagelser og oppfatninger om en person påvirker måten vi samhandler med vedkommende slik at personens atferd samsvarer med våre forventninger (Hogg og Vaughan, 2014).

Selvoppfyllende profetier kan føre til utfordringer i et politiavhør. Dersom politiet i forkant av et avhør har en forventning om at det ikke er mulig å finne straffbare forhold som kan bevises, vil dette også påvirke hvordan de «leter» etter disse forholdene i fornærmedes forklaring. I mishandlingssaker kan dette spesielt forekomme på bakgrunn av at politiet har en «generell» oppfatning av at slike saker er komplekse, vanskelig å straffeforfølge og ofte henlegges på bevises stilling (Aas & Andersen, 2017, s.135).

Sett ut ifra et psykologisk perspektiv er det flere faktorer, som blant annet traumer og den psykologiske bindingen, som kan skape utfordringer i et politiavhør. Utfordringer er først og fremst knyttet politiets mulighet til å innhente omfattende og sammenhengende informasjon, samt hvordan den psykologiske bindingen kan skape en interessekonflikt mellom politiet og den fornærmede. I tillegg kan selvoppfyllende profetier gjøre at politiet ubevisst danner seg en forventning til hvordan saken kan utfolde seg i forkant avhøret.

3.7 Relasjonsperspektiv

En viktig del av politiarbeidet er å skape gode relasjoner. I avhør vil gode relasjoner mellom politiet og fornærmede være med på å skape trygge rammer som igjen fordrer samarbeid og dialog (Aas & Andersen, 2017). Dette er spesielt viktig når man skal avhøre et voldsoffer i et mishandlingsforhold da «informasjonsgraving» kan trigge følelser hos den fornærmede som gjør det til et sårt tema å snakke om.

Tillit er den viktigste nøkkelen for å skape en god relasjon med fornærmede i et politiavhør (Aas & Andersen, 2017). Dersom det ikke foreligger tillit mellom politiet og fornærmede kan dette føre til motstand, innesluttethet og i verste fall at fornærmede ikke vil forklare seg. Motstand og innesluttethet kan komme som en konsekvens av at fornærmede ikke har tillit til at hun blir trodd på og at saken ikke blir tatt på alvor. Utfordringen i et avhør vil da være å skape en tillitsrelasjon som ikke bare muliggjør dialog, men også en atmosfære der fornærmede selv opplever å bli trodd på og at hennes behov blir ivaretatt. Dette kan spesielt være krevende dersom politiet er i tvil om fornærmedes troverdighet.

Et annet viktig moment å nevne i forbindelse med tillit, og som også kan være en utfordring i et politiavhør, er individuelle forskjeller på hvor mottakelige et individ er for å gå inn i en tillitsrelasjon til andre (Finsrud & Hansen, 2014). Dersom fornærmede i et mishandlingsforhold har vært utsatt for krenkelser i tidlig barndom, kan dette påvirke den sosiale og emosjonelle utviklingen som igjen påvirker evnen til relasjonsdannelse (Finsrud & Hansen, 2014, s.86). Det å ikke bære bevisst på individuelle forskjeller på dette området, kan føre til at politiet mislykkes i å skape en god tillitsrelasjon fordi tilnærmingen på hvordan man går frem ikke tilpasses den enkelte.

Det er imidlertid ikke bare viktig å skape gode relasjoner, men også at relasjonene forblir profesjonelle. Profesjonelle relasjoner menes i denne sammenheng politiets evne til å være autoritær og objektiv. I studien til Aas og Andersen fortelles det at flere i politiet opplever det at en streben etter å skape gode relasjoner og tillit kan medføre at man havner i en rolle som politiet hverken har mandat eller kompetanse til å gjøre (Aas & Andersen, 2017). Årsaken til dette kan være at politiet føler en trang til hjelpe fornærmede med å forstå sin egen situasjon, og at man raskt går inn i en mellomrolle mellom å være politi og terapeut. Utfordringer i avhøret av fornærmede i en mishandlingssak blir da balansegang mellom det å skape en god relasjon og samtidig ivareta objektivitetskravet.

Sett ut ifra et relasjonsperspektiv kan gode relasjoner være nøkkelen til et godt avhør. Derimot kan det oppleves som et dilemma å finne en balansegang mellom det å være et medmenneske og samtidig være saklig og profesjonell. Det at man må på den ene siden må vise empati og åpenhet for å få innhente omfattende og sammenhengende informasjon, kan på den andre siden føre til at man mister evnene til å være objektiv.

3.8 Kompetanseperspektivet

Politiutdanningen i Norge er en generalistutdanning der formålet med utdannelsen er å bygge bred kompetanse. Til forskjell fra en spesialistutdanning som fokuserer på kompetansebygging innenfor et bestemt fagområde, må politiutdanningen fokusere på flere fagområder. For politiet vil en bred kompetanse være helt nødvendig for å kunne utføre alle oppgavene politiet blir satt til å gjøre. Derimot, kan dette by på utfordringer i situasjoner som krever mer spesialisert fagkunnskap. For eksempel i mishandlingssaker kan det stilles spørsmåltegn ved politiets kompetanse i å håndtere og dokumentere personer som har vært utsatt for psykisk vold.

Mangel på kompetanse hos politiet, spesielt med tanke på de psykiske aspektene ved et mishandlingsforhold, kan i seg selv være utfordrende. Som tidligere nevnt, kreves det mye av en avhører ved at man må forholde seg til de psykologiske virkningene som påvirker den fornærmede under avhøret. I tillegg, legge til rette for trygge rammer som skaper gode relasjoner og tillit. Mangel på kompetanse hos avhører kan også være et resultat av at ikke gis retningslinjer, med unntak av avhør av barn, for hvem som kan gjennomføre hvilke typer avhør (Riksadvokatens arbeidsgruppe, 2013, s.7). Da kan man risikere at feil person havner på feil plass.

Når det gjelder kompetanse hos politiet, kommer det også fram i studien av Aas og Andersen at politiet har liten kjennskap til lovens forarbeid og rettspraksis, noe som får betydning for anvendelsen av mishandlingsbestemmelse. I mishandlingssaker vil lovforarbeid og tidligere rettspraksis ha stor betydning ved at de legger føringer for hvordan mishandlingsbestemmelsen skal tolkes og straffeforfølges (Aas & Andersen, 2017, 21). Snever innsikt i lovens forarbeid og rettspraksis kan derfor få betydning for hvordan politiet i et avhør avgrenser og tolker relevans, som igjen kan få betydning for hva som identifiseres som klare straffbare hendelser.

«(...) lovens ordlyd er en ting. Men vi vet jo at rettspraksis og forarbeidene her har så stor betydning i disse sakene – trussel-regime er ikke noe ord som (...) psykisk vold er ikke noe som står i lovbestemmelsen. Hvis politiet tar utgangspunkt i og sitter med lovbestemmelsen foran seg – og skal da vite tid og sted og når slo han – så kommer man

ikke i nærheten av hva denne bestemmelsen egentlig handler om» (Aas & Andersen, 2017, s.21).

Sett ut ifra et kompetanseperspektiv kan politiets generalistrolle føre til en snever innsikt, både på det juridiske og psykologiske plan. I et avhør kan dette skape utfordringer. For det første ved at politiet ikke klarer å forstå lovens intensjon og meningsinnhold, spesielt med tanke på å identifisere et kontroll- og voldsregime, som kan medføre at bevissituasjonen blir svak. For det andre ved at politiet ikke klarer å forstå de psykologiske aspektene som preger fornærmede, som da kan lede til mistolking, mistillit og mangel på informasjon.

4.0 Avslutning

Det er mange utfordringer politiet kan møte i avhør av kvinner utsatt for vold i nære relasjoner. Sett ut fra et juridisk perspektiv foreligger det utfordringer knyttet til anvendelsen av mishandlingsbestemmelsen og hvorvidt man skal vektlegge det konkrete og det spesifikke fremfor helheten. Problematikken rundt det juridiske byr også på utfordringer sett i lys av det økonomiske perspektivet da anvendelsen av mishandlingsbestemmelsen krever kapasitet og ressurser som politiet ikke har.

Fra et psykologisk perspektiv foreligger det utfordringer knyttet til såkalte «begrensinger» politiet har til å samarbeide med fornærmede for å innhente omfattende og sammenhengende informasjon, i tillegg til hvordan ubeviste handlinger hos politiet i form av forventninger preger utformingen av et avhør. Ut ifra relasjonsperspektivet derimot, vil det være utfordrende for politiet å finne en balansegang mellom medmenneskelighet og profesjonalitet.

Samlet sett kan man ut ifra et kompetanseperspektiv se at politiets generalistrolle byr på utfordringer ved at politiet har en for snever innsikt i hva mishandlingsbestemmelsen innebærer, ikke klarer å forstå ulike psykologiske aspekter som kan prege fornærmede, og på grunn av politiets mange andre samfunnsoppgaver har de heller ikke tid og ressurser til å sette seg inn det.

5.0 Litteraturliste

Aas, G. (2009). *Politiinngrep i familiekonflikter: En studie av ordenspolitiets arbeid med familiekonflikter/familievoldssaker i Oslo*. Institutt for kriminologi og rettssosiologi. Juridisk fakultet. Universitetet i Oslo.

Aas G (2014). *Politiets arbeid med familievoldssaker*. I Narud, K (red). *Vold mot kvinner*, (s. 303-321). Oslo: Cappelen Damm Akademiske.

Aas, G. & Andersen, T. (2017). *Mishandlingsbestemmelsen: En evaluering av loven mot mishandling i nære relasjoner jf. Strl. § 219 (§ 282/283)*. Oslo: Politihøgskolen.

Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Elden, J, H (2018, 18. oktober). Påtalebegjæring. I Store norske leksikon. Hentet fra <https://snl.no/p%C3%A5talebegj%C3%A6ring>

Finsrud, A. & Hansen, L. (2014). *Fysisk vold*. I Narud, K (red). *Vold mot kvinner*, (s.84-90). Oslo: Cappelen Damm Akademiske.

Fredriksen, S. (2017). *Norm, skyldkrav og straffetrussel*. Oslo: Gyldendal juridiske

Gudjonsson, G. H. (2006). *The psychological vulnerabilities of witnesses and the risk of false accusations and false confessions*. I A. Heaton-Armstrong, E. Shepherd, G. H. Gudjonsson, & D. Wolchover (Eds.), *Witness testimony. Psychological, investigative and evidential perspectives*. Oxford: Oxford University Press.

Hageman, G. (2015, 25. november, sist endret 2020, 13. mars) Kvinnefrigjøringen. Hentet fra <https://www.norghistorie.no/oljealder-og-overflod/1914-kvinnefrigjoring.html>

Justis- og politidepartementet (2008-2009). *Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning) Ot.prp.nr.22, (2008-2009)*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/10118c83df37474e9c61e86765c7af98/no/pdfs/otp200820090022000dddpdfs.pdf>

Lynum, C. (2014). *Psykisk vold – den usynlige volden*. I Narud, K (red). *Vold mot kvinner*, (s. 95-108). Oslo: Cappelen Damm Akademiske.

Magnussen, S. (2017). *Vitnepsykologi 2.0*. Oslo: Abstrakt forlag AS

Malt, (2019, 16. oktober). Traume. I Store medisinske leksikon. Hentet fra <https://sml.snl.no/traume>

NOU 2003: 31 (2003). *Retten til et liv uten vold: menns vold mot kvinner i nære relasjoner*. Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/contentassets/63e114ce782044d5b472546dfd102c35/no/pdfs/nou200320030031000dddpdfs.pdf>

Riksadvokaten (2008). *Familievold. (Rundskriv nr. 3/2008)*. Hentet fra <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2017/09/Rundskriv-2008-3-Familievold.pdf>

Riksadvokaten. (2016). *Politiavhør. (Rundskriv nr.2/2016)*. Hentet fra <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2017/09/Rundskriv-2016-2-Politiavh%C3%B8r.pdf>

Riksadvokatens arbeidsgruppe (2013) *Avhørsmetodikk i politiet*. Hentet fra <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2017/10/Avh%C3%B8rsmetodikk-i-Politiet-med-vedlegg.pdf>

Risan, P. (2017). *Accommodating trauma in police interviews. An exploration of rapport in investigative interviews of traumatized victims*. Bergen: Universitet i Bergen.

Straffeloven. (2005). Lov om straff av 20.mai 2005 nr.28. Hentet fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_2-10#%C2%A7283

Thuren, T. (2009). *Vitenskapsteori for nybegynnere*. Oslo: Gyldendal akademisk.